3.3.2 Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during last five year

Sl. No.	Name of the teacher	Title of the book/chapters published	Title of the paper	Title of the proceedings of the conference	Name of the conference	National / International	Calendar Year of publication	ISBN number of the proceeding	Affiliating Institute at the time of publication	Name of the publisher
2022-2023										
1	Dr. A. D. Barde	Physical Education and Sports : Issues Challenges and Opportunities	Tools and Gadgets in sports:Emerging technology and trends	-	-	National	2022-2023	ISBN No. 978-81-19435-00-5	-	Dnyanpath Publication
2	Dr. N. M. Chhangani	व्यावसायिक अर्थशास्त्राचे मुलतत्वे	-	-	-	National	2022-2023	ISBN No. 978-93-93119-30-8	-	Ajinkya Prakashan
3	Dr. N. M. Chhangani	सुक्ष्म अर्थशास्त्र	-	-	-	National	2022-2023	ISBN No. 978-93-93119-29-2	-	Ajinkya Prakashan
4	Dr. N. M. Chhangani	यशवंतराव चव्हाण जीवन व कार्य	यशवंतराव चव्हाण यांचे महाराष्ट्राच्या विकासातील कार्य	-	-	National	2022-2023	ISBN No. 978-81-957896-0-3	-	इगल लिप प्रकाशन
5	Dr. K. P. Waghmare	मराठी साहित्य व मानवी मूल्ये	लिळा चरित्रातील मानवी मूल्य	-	-	National	2022-2023	ISBN No. 978-93-95104-09-8	-	परिकल्पना प्रकाशन, दिल्ली
6	Dr. K. P. Waghmare	अष्टपैलू श्री चक्रधर	-	-	-	State	2022-2023	ISBN No. 978-93-91324-44-5	-	यशोदिप पब्लीकेशन, पुणे
2021-2022										
1	Miss. A. D. Barde	Current Trends in Physical Education and Sports	Role of Social Media in Sporting Events and Activities : Development of Sports on Digital Platform	-	-	National	2021-2022	ISBN No. 13-978-93-91331-33-7	-	Dnyanpath Publication, Amravati
2	Dr. P. P. Yeole	Contribution of Women in Indian Independence Movement	Revolutionary Activity of Pritilata Waddedar	-	-	National	2021-2022	ISBN No. 978-93-93973-59-7	-	-
3	Dr. B. K. Oberoi	व्यावसाय की निती एवं नियोजन	-	-	-	National	2021-2022	ISBN No. 978-93-90532-78-0	-	Ajinkya Prakashan
4	Dr. N. M. Chhangani	Online Education Myths and Facts	ऑनलाईन शिक्षण ग्रामिण महाविद्यालयातील विद्यार्थी	-	-	National	2021-2022	ISBN No. 978-93-93364-25-8	-	I.I.P.I.-N.S.C
5	Dr. K. P. Waghmare	संत साहित्य, कार्य : चर्चा व चिंतन	श्री. चक्रधरस्वामींचा स्त्रीवादी विचार			National	2021-2022	ISBN No. 978-93-91305-33-8		Aadhar Publication
2020-21										
1	Dr. V. R. Kodape		विनायक दामोदर सावरकरांची राजकीय विचार दृष्टी	-	-	National	2020-2021	ISBN No. 978-93-905532-20-9	-	Ajinkya Prakashan
2	Miss. A. D. Barde	भारतीय विचारवंत	Dhyanchand - The Magician in the World of Hokey	-	-	National	2020-2021	ISBN No. 978-93-905532-20-09	-	Ajinkya Prakashan
3	Mr. G. N. Gajbhiye	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर साहित्य व चळवळ	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे बौध्द धर्मासंबंधी विचार	-	-	National	2020-2021	ISBN No. 978-93-87250-42-0	-	Lotus & Cobra Publications
4	Dr. P. P. Yeole	भारतीय विचारवंत	गोपाळ गणेश आगरकर यांचे समाज सुधारणा विषयक विचार	-	-	National	2020-2021	ISBN No. 978-93-90532-20-9	-	Ajinkya Prakashan
5	Dr. P. P. Yeole	भारतीय आर्थिक विचारवंत	Gopal Krishna Gokhale's Economic View	-	-	National	2020-2021	ISBN No. 978-93-90532-21-6	-	Ajinkya Prakashan
6	Dr. B. K. Oberoi	भारतीय आर्थिक विचारवंत	The Role of Doctor Manmohan Singh's in Indian Economic Growth	-	-	National	2020-2021	ISBN No. 978-93-90532-20-9	-	Ajinkya Prakashan
7	Mr. P. S. Shirsat	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे साहित्य व साहित्य चळवळ गौरव ग्रंथ	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे ग्रंथ प्रेम आणि पत्रकारीता	-	-	National	2020-2021	ISBN No. 978-95-87250-42-0	-	International Publication
8	Dr. N. M. Chhangani	Micro Economics		-	-	National	2020-2021	ISBN No. 978-93-90532-66-7	-	Ajinkya Prakashan
2019-20										
1	Dr. V. R. Kodape	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर साहित्य व चळवळ	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे लोकशाहीसंबंधी विचार	-	-	National	2019-2020	ISBN No. 978-93-87250-42-0	-	Lotus & Cobra Publications
2	Dr. N. M. Chhangani	Macro Economics		-	-	National		ISBN No. 978-93-89210-22-4	-	Ajinkya Prakashan
3	Dr. N. M. Chhangani	Demography		-	-	National		ISBN No. 978-93-89210-13-2	-	Ajinkya Prakashan
4	Dr. N. M. Chhangani	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर साहित्य व चळवळ	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक विचार	-	-	National	2019-2020	ISBN No. 978-93-87250-42-0	-	Lotus & Cobra Publications
5	Dr. S. S. Rathod	मराठीतील गोर बंजारा साहित्य - भाग 2	-	-	-	National	2019-2020	ISBN No. 978-93-87250-20-8	-	Lotus & Cobra Publications
2018-19										
1	Dr. V. R. Kodape	महात्मा गांधी यांचे समाजवादी विचार	-	-	-	National	2018-2019	ISBN No. 978-93-85162-20-6	-	ज्योतीचंद्र प्रकाशन
2	Dr. B. K. Oberoi	Study of Fair Price Shops	-	-	-		2018-2019	ISBN No. 978-93-85162-94-7	-	ज्योतीचंद्र प्रकाशन, लातुर
3	Dr. S. S. Rathod	मराठीतील गोर बंजारा साहित्य - भाग 1	-	-	-	National	2018-2019	ISBN No. 978-93-87250-19-2	-	Lotus & Cobra Publications

Officiating Principal
Shri K. N. Goenka College,
Karanja Lad

Diet and Nutrition for Sportsperson

Dr. Anjali D. Barde
Dr Kamini M. Mamarde

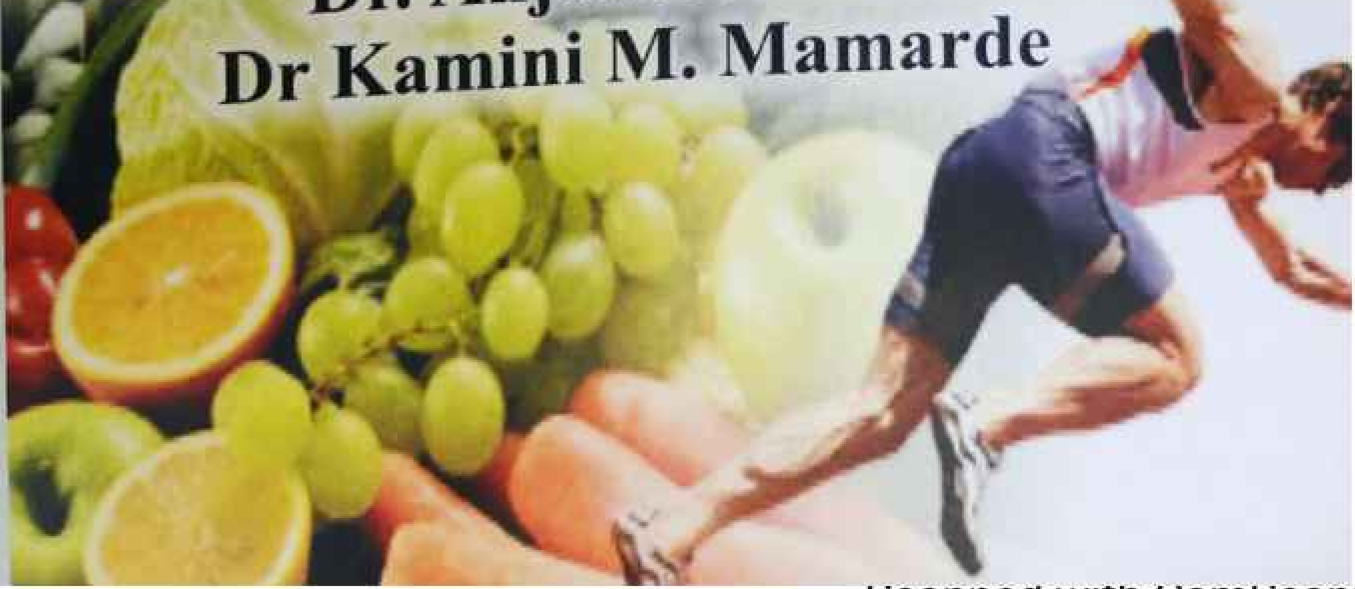

Scanned with CamScanner

Published by:
SPORTS VISION
Publishing Division: Bhagwati Publishers Distributors
C-8/77-B, Keshav Puram, (Lawrence Road),
Near Keshav Puram Metro Station, New Delhi - 110035
Tel.: 011-43598194, 9711924754
Mobile & WhatsApp: 9911151534
E-mail: bhagwatipublishersdelhi@gmail.com /
sportsvision17@gmail.com / dkjain95@gmail.com
Website: www.bhagwatipublishers.com

SPORTS VISION is an imprint of
BHAGWATI PUBLISHERS DISTRIBUTORS

Diet and Nutrition for Sportsperson
© 2023 Publishers
First Edition: 2023
ISBN 978-93-94245-94-5

₹ 600.00 (Student Edition)
₹ 1400.00 (Library Edition)

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission of the publisher.
The Publisher/Author/Editor/Compiler/Distributor does not ensure that the information given in this book in any part is final. If readers have any doubt about any part or question in this book, then they should assess it on the basis of their sources. Your comments, suggestions and material support will enable us to improve in work in the subsequent editions.

Legal Advisor
Adv. Rachna Jain and **Adv. Santosh Sharma (Delhi High Court)**

Lasertypeset by: Jain Media Graphics, Keshav Puram, 9711924754

Printed at : Saagar Printers, New Delhi

Scanned with CamScanner

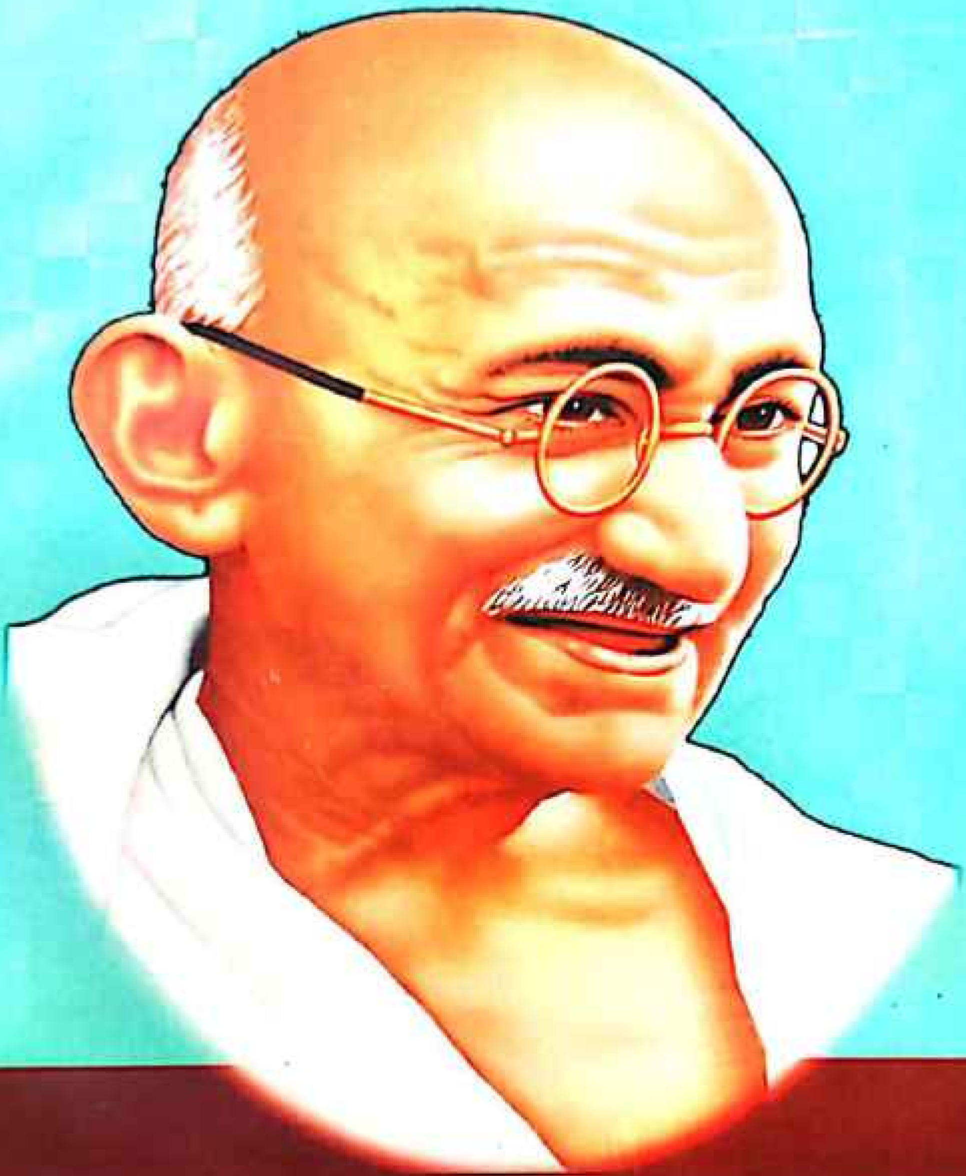

महात्मा गांधी यांचे समाजवादी विचार

प्रा. डॉ. विनायक कोडापे

Scanned with Ca

ISBN : 978-93-85162-20-6

- **महात्मा गांधी यांचे समाजवादी विचार**

  प्रा. डॉ. विनायक कोडापे

- **प्रकाशन क्र. 11035**

© **लेखकाधिन**

- **प्रकाशक**

  ज्योतीचंद्र पब्लिकेशन

  एल.आय.सी. कॉलनी, लातूर, ता. जि. लातूर - 413531.

- **अक्षर जुळवणी**

  विकास ढमाले

  एल.आय.सी. कॉलनी, लातूर.

- **मुखपृष्ठ**

  विकास ढमाले

- **मुद्रक**

  ज्योतीचंद्र ऑफसेट प्रिंटींग ॲन्ड बायडिंग,

  एल.आय.सी. कॉलनी, लातूर.

- प्रथमावृत्ती : 02 ऑक्टोबर, 2018

- **मुल्य : 250/-**

Scanned with Ca

भारतीय विचारवंत

(INDIAN THINKER)

संपादक

डॉ. नीलम छंगाणी
एम.ए., पीएच.डी.
सहाय्यक प्राध्यापक
तथा अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख
श्री. किसनलाल नथमल गोयनका
कला व वाणिज्य महाविद्यालय
कारंजा (लाड) जि. वाशिम

डॉ. नितीन चौधरी
एम.ए., एम.फील., पीएच.डी.
सहाय्यक प्राध्यापक
तथा अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख
श्रीमती राधादेवी गोयनका
महिला महाविद्यालय, अकोला
जि. अकोला

अजिंक्य प्रकाशन

भारतीय विचारवंत : डॉ. नीलम छंगाणी, डॉ. नितीन चौधरी
प्रकाशक :
ॲड. कु. जे. व्हि. भगत
अजिंक्य प्रकाशन
भिमनगर, वापटा पो. कुपटा
ता. मानोरा जि. वाशिम
संपर्क : ९६०४४०२०५३
WhatsApp : 8007143527
Website : www.ajinkyapublication.com
E-mail : ajinkyapublication@gmail.com

ISBN :978-93-90532-20-9

© लेखकाधिन

प्रथम आवृती : जानेवारी २०२१
अक्षर जुळवणी : अजिंक्य प्रिंटीग्स् ॲण्ड कॉम्प्यूटर्स
मुखपृष्ठ : अरविंद मनवर
मुद्रक : अजिंक्य एन्टरप्राईजेस, वाशीम
प्रमुख विक्रेता: अजिंक्य पुस्तकालय, वाशिम
संपर्क : ८००७१४३५२७ / ९६०४४०२०५३
किंमत : रु.४५० फक्त

(या पुस्तकात व्यक्त झालेल्या मतांशी प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही.)

शुभेच्छा संदेश

आमच्या महाविद्यालयातील स. प्रा. तथा अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ. नितीन चौधरी तथा डॉ. नीलम छंगानी, स. प्रा. व अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. किसनलाल नथमल गोयनका कला व वाणिज्य महाविद्यालय, कारंजा (लाड) जिल्हा वाशिम यांच्या संयुक्त संपादनात 'भारतीय विचारवंत' ह्या शीर्षकाअंतर्गत पुस्तक प्रकाशित होत आहे.

प्रस्तुत पुस्तकामध्ये भारतातील प्रमुख विचारवंत त्यांचे विचार व त्यांचे अर्थशास्त्रीय परिप्रेक्षातील प्रमुख योगदान हे संपादित पुस्तकाद्वारे प्रकाशित करण्यात येत आहे.

संपादकांचे व लेखकांचे मनःपूर्वक अभिनंदन. प्रस्तुत प्रकाशनास माझ्या मनःपूर्वक शुभेच्छा!

डॉ. देवेंद्र व्यास
प्राचार्य
श्रीमती राधादेवी गोयनका
महिला महाविद्यालय, अकोला

शुभेच्छा संदेश

आमच्या महाविद्यालयातील स. प्रा. तथा अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ. निलम छंगाणी तथा डॉ. नितीन चौधरी, स. प्रा. व अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, राधादेवी गोयनका महिला महाविद्यालय, अकोला जिल्हा अकोला यांच्या संयुक्त संपादनात 'भारतीय विचारवंत' ह्या शीर्षकाअंतर्गत पुस्तक प्रकाशित होत आहे.

प्रस्तुत पुस्तकामध्ये भारतातील प्रमुख विचारवंत त्यांचे विचार व त्यांचे अर्थशास्त्रीय परिप्रेक्षातील प्रमुख योगदान हे संपादित पुस्तकाद्वारे प्रकाशित करण्यात येत आहे.

संपादकांचे व लेखकांचे मनःपूर्वक अभिनंदन प्रस्तुत प्रकाशनास माझ्या मनःपूर्वक शुभेच्छा!

डॉ. व्हि. आर. कोडापे
प्राचार्य
श्री. किसनलाल नथमल गोयनका
कला व वाणिज्य महाविद्यालय,
कारंजा (लाड), जि. वाशिम.

संपादकीय

'भारतीय विचारवंत' हे पुस्तक वाचकांसमोर सादर करताना आम्हास विशेष आनंद होत आहे. सदर पुस्तकामध्ये विविध लेखकांचे लेख आहेत.

भारत हा साहित्याची जननी असे म्हणण्यास हरकत नसावी. साहित्य क्षेत्रामध्ये तज्ञ अशा विचारवंतांनी आपले विविध विषयांवर विचार विविध माध्यमांतून जगासमोर सादर केलेले आहे. भारताचे दुर्भाग्य असं की पाश्चिमात्य संस्कृती, साहित्य यांचा भारतीय विचारांवर एवढ्या मोठ्या प्रमाणामध्ये ठसा उमटलेला आहे की, भारतीय साहित्याला आधार पाश्चिमात्य साहित्य द्यावे लागत आहे.

भारतातील साहित्याला हजारो वर्षाचा इतिहास आपणास पहावयास मिळतो. विविध क्षेत्रातील साहित्य हे नवीन लेखकांना तसेच त्यांच्या विचारांना नवसंजिवनी देणारे असावे या उद्देशाने प्रस्तुत पुस्तकाचे प्रयोजन करण्यात आले आहे.

इथे असे नमूद करावेसे वाटते की, स्वतंत्र विचाराने कुठल्याही मतप्रणालीने प्रेरित न होता विविध लेखकांनी आपल्या विषयाची योग्य प्रकार, सर्वसामान्यांना समजेल या पद्धतीने मांडणी केलेली आहे. कोणताही अभिनिवेश त्यांच्या लेखांमध्ये जाणवत नाही. दिलेल्या विषयाला न्याय देण्याची प्रवृत्ती व सर्वसमावेशक दृष्टिकोन सर्व लेखकांनी दाखवलेला आहे. अनेक प्रसंगी त्यांनी स्वत:च्या लेखा मार्फत त्यांची रोखठोक भूमिका सुद्धा आपणासमोर सादर केलेली आहे. सदर पुस्तकातील लेख हे आर्थिक विषयात रुची असणारे वाचक, विद्यार्थी, समाजकारणात व राजकारणात सहभागी असणारे अशा विविध व्यक्ती व संस्थांना सहज आकलन होतील या दृष्टीने लिहिण्यात आलेले आहेत.

यामध्ये भारतातील विचारवंतांचे विविध विचार या पुस्तकाच्या माध्यमातुन सादर करण्यात आलेले आहेत.

प्रस्तुत पुस्तकाच्या संपादकीय कार्यास अनेक मान्यवरांचे आशीर्वाद व मार्गदर्शन लाभले आहेत. भारतीय सेवासदनचे अध्यक्ष माननीय श्री. दिलीपरावजी गोयनका व माननीय प्राचार्य डॉ. देवेंद्र व्यास, श्रीमती राधादेवी गोयनका महिला महाविद्यालय अकोला तसेच बेरर जनरल एज्युकेशन सोसायटीचे अध्यक्ष ॲड. मोतिसिंगजी मोहता तसेच प्राचार्य डॉ. व्ही. आर. कोडापे श्री. किसनलाल नथमल गोयनका कला ववाणिज्य महाविद्यालय, कारंजा (लाड) यांचे अनमोल मार्गदर्शन प्राप्त झाले. तसेच डॉ. सुलोचना मानकर व डॉ. एस.एस. नाईक यांनी या कार्यासाठी आम्हाला पुरस्कृत केले त्याकरीता आम्ही त्यांचे मनस्वी आभार मानतो. प्रस्तुत कार्यामध्ये अनेक गुरुवर्य, सहकारी व मित्र परिवार यांचे अनमोल असे सहकार्य प्राप्त झाले. तसेच विविध लेखकांनी संपादकांच्या विनंतीस मान देवून सहकार्य केल्या बद्दल त्यांचे मनस्वी आभार मानतो.

पुस्तकाचे कार्य चांगल्या प्रकारे केल्याबद्दल प्रकाशक अजिंक्य प्रकाशन वाशिम यांचे आम्ही संपादक मनस्वी आभार मानतो.

भारतीय विचारवंत हे पुस्तक सर्वांना आवडेल तर त्याचे सर्व श्रेय सर्व लेखकांना जाते. हे पुस्तक सर्व वाचकांना समाधान प्राप्त करून देईल ही आशा.

डॉ. नितीन चौधरी **डॉ. नीलम छंगाणी**

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	प्रकरणाचे नाव	पृ. क्र.
१.	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांच्या साहित्यातील राष्ट्रीय जागृती विषयक विचार / प्रा. भास्कर धारणे	०१
२.	जोतीराव फुले लिखित 'गुलामगिरी' या वैचारिक ग्रंथातील मुल्यविचार / डॉ. कैलास वानखडे	०६
३.	युवक कल्याणासंबंधी स्वामी विवेकानंद यांचे विचार / डॉ. अलका मानकर	१२
४.	म. फूलेंचे ब्रिटीश शासनाविषयी विचार / प्रा. डॉ. दत्ता कुंचलेवाड	१८
५.	भारतीय समाजशास्त्रज्ञ डॉ. एस. व्ही. केतकर यांचे जातीव्यवस्थेसंबंधीचे विचार - एक समाजशास्त्रीय अध्ययन / डॉ. संजय ब. चौधरी	२३
६.	डॉ. पंजाबराव उपाख्य भाऊसाहेब देशमुख / डॉ. माधव सोनेकर	२८
७.	म. गांधी थोर विचारवंत / डॉ. राजेश्री कडू	३७
८.	पंडीत नेहरू : एक बहुआयामी व्यक्तिमत्त्व / प्रा.डॉ. सुधिर देशमुख	४२
९.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे मराठीवाङ्मयासंबंधीचे विचार / डॉ. संदीप बनसोडे	४६
१०.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व भारतीय संविधान / प्रा. कुमुद चारमोडे	५१
११.	बाराव्या शतकातील धर्मप्रवर्तक श्री. चक्रधरस्वामी / डॉ. माधुरी पाटील	५८
१२.	जयप्रकाश नारायण यांचा समाजवाद / डॉ. संदीप काळे	६१
१३.	स्वामी विवेकानंद : विश्व मानव / डॉ. अर्चना धर्मे	६६
१४.	थोर भारतीय समाजशास्त्रज्ञ — डॉ. गोविंद सदाशिव घुर्ये / डॉ. बळीराम अवचार	७०
१५.	महर्षी अरविंद घोष यांचे राष्ट्रनिर्माणातील योगदानाचा विश्लेषणात्मक एक अभ्यास / डॉ. संभाजी पाटील	७८
१६.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि महिला सक्षमीकरण / डॉ. विद्या खंडारे	८५
१७.	महात्मा गांधी यांचे ग्रामविषयक विचार / प्रा. आर. बी. काळे, प्रा. जी. टी. मोकासरे	८८
१८.	रविंद्रनाथ टागोर (इ.स.१८६१ ते १९४१) / डॉ. के.जी. वाकोडे	९१
१९.	राजर्षी शाहु महाराजांचे शैक्षणिक आणि सांस्कृतिक कार्ये / डॉ. किशन बाभुळगावकर	९९
२०.	संगीताच्या विकास प्रक्रीयेत तंत्रज्ञानाचे योगदान / प्रा. विद्या गावंडे	१०४
२१.	संत तुकडोजी महाराज एक कृतिशील विचारवंत / डॉ. सुधीर भगत	१०६
२२.	लोकमान्य टिळकांच्या आर्थिक विचारांची प्रस्तुतता : स्वदेशीच्या संदर्भात / श्री. संतोष भावार्थे	१११
२३.	ना.धो. महानोर यांच्या काव्यातील शेतजीवन / प्रा. रामचंद्र पस्तापूरे	११५
२४.	भास्कर चंदनशिव यांच्या कथा आणि समाजजिवन / प्रा. प्रशांत कांबळे	११८
२५.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि लोकशाही प्रशासन / डॉ. नरसिंग कुडकेकर	१२१
२६.	महात्मा फुले यांचे स्त्री शिक्षण विषयक विचार / डॉ. प्रेमसिंग जाधव	१२५
२७.	महात्मा गांधीचा शिक्षण विषयक दृष्टीकोन / प्रा. दिगंबरकुमार लांडगे	१२९
२८.	डॉ. राधाकमल मुखर्जी — एक समाजशास्त्रज्ञ / प्रा. स्मिता देवर	१३२
२९.	एमील दुरखिमचे आत्महत्या संबंधी सामाजिक विचार / डॉ. अनिल ठाकरे	१३९
३०.	१९६० नंतरची दलित कथा : एक आकलन /	

	डॉ. अशोक वाहूरवाघ	१४१
३१.	पद्मश्री डॉ. शिवाजीराव उपाख्य दाजीसाहेब पटवर्धन / डॉ. अमित गावंडे	१४६
३२.	राजर्षी शाहू महाराजांच्या शैक्षणिक कार्याचे विश्लेषणात्मक अध्ययन / डॉ. भारती देशमुख	१५२
३३.	गानसरस्वती किशोरीताई आमोणकर : एक प्रयोगशील गायिका / प्रा. विवेक चापके	१५७
३४.	विनायक दामोदर सावरकरांची राजकीय विचार सृष्टी / डॉ. व्ही. आर. कोडापे	१६३
३५.	राजश्री शाहू महाराजांचे सामाजिक व शैक्षणिक विचारांचे विश्लेषणात्मक अध्ययन / प्रा. अमरिष गावंडे	१६८
३६.	राष्ट्रपिता महात्मा गांधी / प्रा. दिपाली देशमुख	१७२
३७.	थोर साहित्यिका सावित्रीबाई फुले / प्रा. दिपाली शिरसाट	१७६
३८.	आधुनिक विख्यात खगोलशास्त्रज्ञ डॉ. जयंत नारळीकर / डॉ. बालाजी राठोड	१८२
३९.	अनुभवमंटप प्रत्यक्ष लोकशाहीसाठी संसद : महात्मा बसवेश्वर / डॉ. व्यंकट पाटील	१८८
४०.	खाशाबा दादासाहेब जाधव यांचा ऑलिम्पिक मेडलचा रोमांचक प्रवास / डॉ. तातेराव केंद्रे	१९२
४१.	आचार्य विनोबा भावे और विश्वास्त वत्ती / डॉ. तुषार कोटक	१९७
४२.	डॉ. रंगनाथन - ग्रंथालयाचे भीष्म पितामह / डॉ. नामदेव राठोड	२०१
४३.	छत्रपती शाहूमहाराजांचे जातिभेदाच्या विध्वंसक उच्चाटनार्थ कार्य / डॉ. शाम दुतोंडे	२०५
४४.	पंजाब केसरी लाला लजपतराय यांचे ब्रिटिश शासनाविरुद्ध धोरण / प्रा. डॉ. आर. पी. झनके	२१०
४५.	सावित्रीबाई फुलेंच्या शैक्षणिक विचारांचे समाजशास्त्रीय अध्ययन / डॉ. सुनिल गायगोळ	२१४
४६.	भारतीय विचारवंत / डॉ. केशव गोरे	२२०
४७.	स्वामी विवेकानंदाच्या विचारातील भारतीय स्त्री / प्रा. जगदीश जायेवार	२२६
४८.	भारतातील उदारमतवादी राजकीय विचारवंत न्यायमूर्ती रानडे / डॉ. आशिष मुठे	२३१
४९.	भारतीय स्त्री विचारवंत / डॉ. सुनिता राठोड	२३५
५०.	वि. वा. शिरवाडकर यांच्या नाटकातील जीवनवाद / डॉ. रविंद्रनाथ केवट	२४१
५१.	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज : समाज आणि राष्ट्रउद्धारक विचारवंत / प्रा. स्वप्नील इंगोले	२४९
५२.	तत्त्वज्ञ जीवनयोगी विनोबा भावे / प्रा. रेखा आळाव	२५५
५३.	भारतीय शास्त्रीय संगीताचे शास्त्रकार - पं. विष्णु नारायण भारतखंडे / प्रा. एस. व्ही. शिंदे	२५९
५४.	महात्मा ज्योतीबा फुले आणि शिक्षण / डॉ. कविता कावरे	२६२
५५.	पंडीत जवाहरलाल नेहरुंचे भारतीय लोकशाहीतील योगदान / डॉ. बी. आर. भोसले	२६७
५६.	सरदार वल्लभभाई पटेल यांचे भारताच्या अंतर्गत सुरक्षानीति / प्रा. शेषराव तायडे	२७१
५७.	राजर्षी शाहू छत्रपती महाराजाचे शैक्षणिक विचार / प्रा. पुरूषोत्तम बांडे	२७६
५८.	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांच्या ग्रामगीतेतील समाजजीवन / डॉ. देविदास शिंदे	२८२
५९.	पंडित विष्णु नारायण भातखंडे : संगीतातील एक थोर विचारवंत / प्रा. सुमेध सगणे	२८८
६०.	संत कबीरके नारीसंबंधी विचार / डॉ. जितेंद्र शेळके	२९३
६१.	हिन्दी साहित्य का छायावाद व गांधी विचार धारा / डॉ. सुरेश केसवानी	२९८
६२.	प्रेमचंद कि कहानियाँ / डॉ. विजयकुमार कल्लूरकर	३०३
६३.	संत तुलसीदास के साहित्य में सामाजिक चेतना /	

डॉ. निभा उपाध्याय ३०८
६४. Buddha : A Philosopher of Emancipator of mankind / Dr. S.M. Bhowate ३१२
६५. Mahatma Gandhi View on Indian Writers / Prof. Rupesh Wankhade ३१८
६६. Scientists : Venkatraman "Venki" Ramakrishnan / Prof. Chhaya Badnakhe ३२४
६७. A Great Thinker Vallabhacharya's Contribution to Music / Dr. Ajaykumar Solanke ३२८
६८. Aborigonal's Social Education and Gandhi's Educational Philosophy / Prof. Manisha Kirtane ३३३
६९. Kamala Das as a Confessional Poet / Dr. Nilima Tidke ३३६
७०. Dr. Coluthur Gopalan : The Champion of India's Public Health Programme / Prof. Pavan Mahajan ३४२
७१. S R Ranganathan's Five Law's in Library Science / Dr. Sandhipan Mundhe ३४८
७२. Sri Aurobindo : Yogi of Spirtual Technology / Dr. Shalini Bang ३५३
७३. Annasanskara as an important dimension of Garbhsanskara from ancient times / Prof. Sonal Kame ३६०
७४. Arundhati Roy's Social Activism in work / Dr. Dattatray Timkikar ३६५
७५. Dr. Babasaheb Ambedkar As Great Educationist / Mr. P. S. Shirsat ३७३

विनायक दामोदर सावरकरांची राजकीय विचार सृष्टी

डॉ. व्ही.आर. कोडापे
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. किसनलाल नथमल गोयनका महाविद्यालय, कारंजा (लाड), जि. वाशिम

प्रस्तावना

स्वातंत्र्योत्तर सत्तेच्या राजकारणात ज्यांची सरशी झाली, त्यांची पाठराखण करु पाहणाऱ्या आणित्यांच्या पायाशी लोळण घेणाऱ्या मंडळींना स्वातंत्र्य-प्राप्तीच्या वेळच्या रणधुमाळीत घायाळ होऊन शरपंजरी पडलेल्या रोगजर्जर सावरकरांचा हेवा वाटत असेल की, नाही कोण जाणे, पण स्वतंत्र व शस्त्रसज्ज भारताचे स्वप्न साकार करण्यासाठी आयुष्याच्या क्षणक्षण सावरकरांनी वेचला, हे त्यांच्या कडव्या विरोधकालाही कबूल करावे लागेल. ''माझे जीवन जाणत्या आरंभापासून भारतीय राष्ट्राच्या सार्वजनिक जीवनाशी संबंध झालेले आहे. इतकेच नव्हे तर पुढे पुढे त्या राष्ट्रीय जीवनाचा ते माझे व्यक्तिजीवन एक प्रमुख आणि परिणामकारक घटक होत आले आहे.''

''माझ्या समकालीन पिढीतील लक्षावधी तरुणांच्या आयुष्याची दिशा पालटून जावी इतका त्यांच्यावर माझ्या मतांचा, प्रयत्नांचा आणि सहवासाचा प्रत्यक्ष परिणाम झालेला आहे.'' याची स्वतः सावरकरांना जाणीव होती. सावरकरांचे जीवन कोणालाही एखाद्या अभिजात ग्रीक शोकांतिकेची आठवण करुन देईल. नियतीशी टक्कर देणाऱ्या एखाद्या धीरोदात्त नायकाप्रमाणे सावरकर अखेरच्या क्षणापर्यंत झगडले. असामान्य शौर्य, असमाधान धैर्य व साहस, अमोघ वक्तृत्व, ओजस्वी लेखन या गुणांच्यामुळे ऐन पंचविशीतच सावरकरांच्या भोवती एक वलय निर्माण झाले होते सशस्त्र क्रांतीचा प्रयत्न फसल्यानंतर त्यांचा बंदिवास, त्रिखंडात गाजलेली त्यांची ती समुद्रातील उडी नंतर झालेली पन्नास वर्षांची काळ्या पाण्याची शिक्षा, कारागृहातील अंगावर शहारे आणणारा त्यांचा भयानक छळ यामुळे सावरकरांची जीवनगाथा ही त्यांच्या हयातीतच रम्य आणि अद्‌भुत कादंबरी वाटू लागली. स्वतः सावरकरांनाही याची कल्पना होती. म्हणूनच ते म्हणाले, ''माझे चरित्र मूलतःच अशा काही उत्क्षोभक विद्युततंतूंनी विणलेले आहे. आणि प्रकंपक सुख दुःखाच्या रंगाबेरंगानी त्याची अशी सजावट झाली आहे. की त्याच्या नुसत्या उद्दीपक मनोवेधकपणासाठी सुध्दा साहित्यात त्याची भर टाकण्यास प्रत्यवाय नाही.''

सावरकरांचे आत्मवृत्तात्मक लेखन अभ्यासताना सारखे जाणवते की, आपण नेते होण्यासाठीच जन्माला आलो आहो आणि सभोवतालच्या सामान्य माणसांची क्षुद्र जीवने आपल्या स्पर्शाने उजळणार आहेत. त्यांना अर्थ येणार आहे. या बद्दल सावरकरांना मनोमन खात्री होती. ''सावरकरांनी लहानपणापासून स्वतःकडे नेता म्हणून पाहिले. आपल्या नेत्याच्या भूमिकेचा स्वतःला विसर पडू न देणारा सावरकरांइतका आत्मकेंद्रित वृत्तीचा पुढारी अर्वाचीन भारताच्या

इतिहासात क्वचित आढळेल.'' असे य.दि.फडके म्हणतात. आपले नेतृत्व हे कोणाच्या आश्रयाने वाढले नाही किंवा कोणाचा वारसा म्हणून मिळालेले नाही, ते स्वयंभू आहे असे सावरकरांना वाटत असल्याचे दिसते. आपली मतेही आपण स्वतःच बनवलेली आणि आपली कृती ही देखील स्वतःचीच, ती कोणाच्या प्रभावामुळे अगर प्रेरणेमुळे घडली नाही असे सावरकर बजावतात. याचा अर्थ असा नव्हे की सावरकर कोणाचेच ऋण मानीत नाहीत. ''माझ्या मतानुसार नसला तरी माझ्या ज्ञानावर, भाषेवर, संस्कृतीवर आणि उत्साहावर काळाच्या अखंड परिशीलनाचा फारच मोठा परिणाम झाला इतका की, जर मला माझ्या क्रांतिकारक जीवनाच्या स्फूर्तीचे गुरुपद कोणास तरी देणे असेलच तर ते मी काळासच देऊ शकेन. पण तेही केवळ क्रांतिकारक जीवनाच्या स्फूर्तीचे, कृतीचे नव्हे, क्रांतिकारक संघटनेत आणि संगरात सदैव मलाच माझे पुढारी व्हावे लागेल, मला माझ्या विणे दुसरा कोणताही गुरु व नेता व रणकंदनात प्रत्यक्ष सक्रिय सहाय्य देणारा नव्हता. बहुतेक जण मला नाकारणारेच होते. एक दोघे आतून ठिक वेळेवर धन्य म्हणणारे होते. पण माझ्या ध्येयाच्या धाडसाच्या आणि रणधुमाळीच्या पुढे पाऊल टाकणारा, त्यात माझे पुढारीपण घेणारा त्या पिढीतील पुढाऱ्यांत कोणीही नव्हता, ते झाडून सारेजण फार फार मागे उभे राहिलेले असत आणि आपण मागे रेंगाळत आहोत असे न समजात मीच भरमसाट भडकलो आहे असे समज काळ कत्यांनी एवढी चूक मात्र कधीही केली नाही. दुसऱ्यास मागे तरी ओढले नाही. आपल्याला कोणत्याही नेत्याचा आधार अगर मार्गदर्शन मिळाले नाही एवढेच नव्हे, तर आपल्या नेतृत्वाची खच्ची करणाऱ्या प्रयत्नांना आपण कसे जुमानले नाही, हे सावरकरांनी स्पष्ट सांगितले आहे. ''माझ्या लहानपणी काय किंवा प्रौढपणी काय., मला माझ्या या साध्या धाडसापासून तो अगदी स्वातंत्र्य घोषणेच्या आणि राजक्रांतीच्या व समाजक्रांतीच्या अभिनव भारतीय धाडसापर्यंत उत्तेजन देणारे गुरुजन मिळण्याचे सुदैव क्वचितच लाभले उलट तेजोभंगाच्या आणि मनोभंगाच्या बेड्यांनी माझे पाय बहुधा गुरुजनांकडूनच जखडून ठेवण्यात येत. पुढे जाण्यात जी अन्यथा उपयोगी पडते अशी माझी कितीतरी शक्ती गुरुजनांनी पाय मागे खेचण्यासाठी ठेविलेल्या या बेड्या पुढे जाण्यासाठी तोडण्यातच खर्ची पडली.'' रौलट रिपोर्टात अगम्य गुरु नावाचे स्वामी सावरकरांचे राजकीय गुरु आहेत असे म्हटले आहे.

आपण नेते आहोत याची सदैव जाणीव ठेवल्याने नेत्यासारखे आपण नेहमी वागले पाहिजे अशी दक्षता सावरकरांनी घेतलेली दिसते. अर्थात त्यामुळे असे वागणे सोपे झाले असेल असे समजण्यास कारण नाही. स्वतः पुढारी समजणाऱ्या अनेकांचे पितळ निर्वाणीच्या प्रसंगी उघडे पडते. सावरकरांची कसोटी पाहणारे अनेक प्रसंग त्याच्या आयुष्यात आले. त्यातून तावून सुलाखून सावरकरांचे नेतृत्व बावनकशी ठरले पण अग्निदिव्य करावे लागत असताना आपले नेतृत्व कसाला लावले जात आहे, याची स्पष्ट कल्पना सावरकरांना होती, म्हणूनच नेता या नात्याने आपले वागणे हिणकस ठरु नये, याची काळजी त्यांनी सतत घेतली. विलायतेला जाताना प्रियजनांच्या ताटातुटीने हळवे सावरकर कासावीस झाले, गृह विरहाचे दुःख आपण कसे

सोसले हे सांगतांना सावरकर म्हणतात. तथापि जे धकाधकोचे कठोर कर्तव्य माझ्या वाट्याला आले होते त्यात उणेपणा येऊ नये म्हणून माझ्या अंतःकरणातले अश्रू मी अंतःकरणातच गोठवून टाकी. चार चौघांत त्यांना डोळयात उतरुन देत नसे. नाहीतर मी त्यांच्यापुढे जे ध्येय ठेवणार होतो ते अनुसरण्याच्या कठोर कार्यात त्यांचा तेजोभंग व्हायचा.

अंदमानात जन्मठेपेची शिक्षा भोगित असताना तर कसोटीचे प्रसंग फार आले. काही वेळा यातना असह्य होऊन आत्महत्या करावीशी वाटली पण निग्रहाने सावरकरांनी मन स्थिर केले एवढेच नव्हे, तर अनेक राजबंधांना अनेक वेळा आत्महत्येच्या काठावरुन हात धरुन सावरकरांनी परत फिरवले. आपण नेते आहोत, आपण चार चौघांसारखे वागलो तर त्यांच्यात आणि आपल्यात काय फरक राहिला, या जाणिवेमध्ये संकटे झेलण्याच्या व दुःख पचवण्याच्या सावरकरांच्या सामर्थ्याचा उगम झाला आहे. नेता म्हणून सतत स्वतःचा विचार केल्याने आणि गुप्त व क्रांतिकारक स्वरुपाच्या संघटनांचे नेतृत्व केल्याने सावरकरांच्या नेतृत्वाला नकळत एक मर्यादा पडली असावी गुप्त व क्रांतिकारक संघटनांचा भर मुख्यतः कृतीवर असल्याने व अशा प्रकारच्या संघटनांना एकाच व्यक्तीचे नेतृत्व उपकारक ठरत असल्याने सावरकरांच्या नेतृत्वाची ही मर्यादा त्यांच्या सहकाऱ्यांना किंवा अनुयायांना तेवढी जाणवली नसावी, पण रत्नागिरीच्या स्थानबध्दतेतून मुक्त झाल्यावर हिंदू महासभेसारख्या राजकीय पक्षाची सूत्रे सावरकरांनी हाती घेतली तेव्हा सावरकरांच्या नेतृत्वाची एक मर्यादा स्पष्ट झाली. सावरकर स्वतः खेरीज इतर कोणास आपल्या तो त्याचे नेते समजत नव्हते. एवढेच नव्हे तर दुसरे कोणी दुय्यम तिय्यम नेतेही असू शकतात आणि त्यांच्याशी विचारविनिमय करुन, त्यांचा दृष्टिकोन समजावून घेऊन प्रसंगी आपले मत बाजूस ठेवून पक्षाचे राजकारण लढवावे लागते. पक्षसंघटनेत नव्या नेतृत्वाची वाढ होऊ द्यावी लागते, याचे भान सावरकरांना राहत नसावे. राजकीय पक्षाला एकच नेता असावा इतरांनी त्यांचे म्हणणे निमूटपणे मान्य करावे अशी त्यांची धारणा होती की काय? असे जाणवते या संदर्भात सावरकरांचे चरित्रकार श्री.शि.ल. करंदीकर म्हणतात, सनदशीर राजकारणात मोकळ्या मनाने केलेल्या चर्चेला व विचारविनिमयाला प्राधान्य असते. क्रांतिकारकांची राजकारण पध्दती ही कार्य प्रधान असते, हा फरक व्हावा इतका स्पष्ट न झाल्याने हिंदू महासभेत पुरेशी चर्चाही होत नाही. आणि ती क्रांतिकारक संस्था नसल्यामुळे ती म्हणण्यासारखी कार्य प्रधानही बनत नाही. सनदशीर संस्थेमार्फत राजकारण करु पाहणाऱ्या नेत्याने स्वतः कमी बोलून व सहकाऱ्यांना अधिक बोलायला लावून त्यांचा दृष्टिकोन समजून घेतला पाहिजे. व त्यांच्या विचारातील चुका समजून दिल्या घेतल्या पाहिजेत. दुसऱ्यांचे म्हणणे ऐकूण घेण्यापेक्षा स्वतःचे म्हणणे जोराने सांगण्याची व ते जोराने सांगितले गेल्यामुळे दुसऱ्याला पटले असले पाहिजे, असे समजण्याची प्रवृत्ती सावरकरांच्या ठिकाणी असल्यामुळे हिंदू महासभेतील कित्येक प्रमुख नेत्यांचे प्रमुख प्रश्नांबाबत अद्याप त्यांच्याशी एक मत झालेले नाही.

सावरकरांच्या नेतृत्वाची जडण घडण ज्या तऱ्हेने झाली व ज्या परिस्थितीत झाली, त्यामुळे त्यांच्या नेतृत्वाला स्वाभाविक मर्यादा पडल्या आणि सनदशीर व खुल्या पध्दतीने

चालणाऱ्या राजकारणात त्यांचे नेतृत्व हे त्यांच्या पक्षाच्या मुळावर आले असावे.

राजकारणाला किंवा चळवळीला भगवंताचे अधिष्ठान आहे की नाही याची फारशी फिकीर करण्याचे कारण नाही. शस्त्रबळाचे अधिष्ठान असले म्हणजे झाले असे सावरकरांचा सूर होता. शस्त्रावर त्यांचा जेवढा विश्वास होता तेवढा राष्ट्र सोडून दुसऱ्या कोणत्याही गोष्टीवर नव्हता राष्ट्राचा विचार ही शस्त्र वगळून सावरकर करु शकले नाहीत. शास्त्राच्या पुरस्कार ही त्यांनी केला तो अखेर शास्त्राच्या सहाय्याने शस्त्रबळ वाढविता येते, म्हणून कोणत्याही परतंत्र राष्ट्राला स्वातंत्र्य मिळते ते सशास्त्र क्रांती युध्दानेच याबद्दल त्यांना शंका नव्हती. सावरकरांनी आपल्या आत्मवृत्तात म्हटले आहे, "इंग्रजाचे दहा-पाच लोक मारले की, ते पळतील अशी दुधखुळी समजूत आम्ही केव्हाही करुन घेतली नव्हती, पण आमची निष्ठा असे की तीस कोटी लोकांचे हे राष्ट्र यातील सर्व जरी कधीच उठले नाहीत, तरी दोन लक्षवीर जरी अशाछाप्यांच्या पध्दतीने गुप्त संघटनेने, अखंड, अदम्य, अविश्रांत वृकयुध्द लढू निघतील तरी अपले राष्ट्रीय स्वातंत्र्य संपादू शकतीलच शकतील." मात्र स्वराज्य संपादन केल्यानंतर राष्ट्रात विधायक अणि निर्बंधशील वृत्तीचे वर्चस्व स्थापले पाहिजे असा त्यांनी आग्रह धरला होता. कारण सावरकरांच्या मते "परराज्य उलथून पाडण्यासाठी गुप्त कट, सशस्त्र बंडाळी, भयंकरवाद, निर्बंधभंग परराज्यद्रोह ही सर्व साधने पुण्यच असतात, अपिरिहार्य असतात." मात्र स्वांतत्र्याचे संरक्षण करण्याठी शस्त्रबळाचा आधार घ्यावा लागतो. भारत स्वतंत्र झाल्यानंतर सत्ताधारी पक्षाने प्रचंड नि अजेय शस्त्रबळाची सज्जता करण्याच्या दिशेने प्रयत्न करावयास हवे होते. पण त्या दिशेने पहिले पाऊल सुध्दा अजून टाकले नाही. याअक्षम्य चुकीबद्दल १९५२ मध्ये सत्ताधारी पक्षास सावरकरांनी दोष दिला. अभिनव भारत सांगता समारंभाचा समारोप करतांना सावरकरांनी सक्तीच्या सैनिक शिक्षणाची मागणी केली. पाच वर्षात एक कोटी हिंदू तरुणांचे सैन्य सीमांचे संरक्षण करण्यात सज्ज ठेवावे असे त्यांनी म्हटले होते.दि. २४ डिसेंबर १९६१ या दिवशी त्यांच्या मृत्युंजय दिन साजरा झाला पाहिजे असे ठसून सांगून तरुणांना सैन्यात शिरण्याचा त्यांचा उपदेश केला. आपल्या शास्त्रवेदाचे समर्थन करताना सावरकर १९५२ मध्य म्हणाले होते, आजही सारी मानवजात राष्ट्रवादाच्या नि शस्त्रवादाच्याच राजकीय पातळीवर उभी आहे, ही खूणगाठ बांधून ठेवा! जी राष्ट्रे स्वतःच्या शस्त्रबळाच्या आधारावर स्वतंत्र आहेत तीच काय ती खरीखुरी स्वतंत्र आहेत. आणि इतर दुर्बल राष्ट्रांवर आपापले वर्चस्व स्थापण्यासाठी खटपटत आहे.

सावरकर बेधडक सांगत,"हिंदुस्थान स्वतंत्र झाला तेव्हा मी जर अध्यक्ष झालो असतो. मला व्हायचं नाही पण झालो असतो तर ! पहिल्या दिवशी दोन मानचित्र माझ्या डोळ्यासमोर ठेवली असती. एक म्हणजे हिंदुस्थानच्या सीमा कोणत्या आहेत त्या निश्चित करुन याही माझ्या-माझ्या व्याख्येप्रमाणे त्यात अरबी समुद्राला अरबी समुद्र हे नाव नाही. तो काही अरबांच्या बापाचा नाही. त्याला सिंधू सागर केला असता. आणि नंतर हे मानसरोवर हा चीन आमची सगळी पुराणं काढून आमच्या सरसीमा कुठवर होत्या त्या पाहून ही जी No Man's Land होती

ती Hindu's Land करुन घेतली असती आणि आपची सैना तिथे नेऊन ठेवली असती."

सर्वसाधारणपणे विचारवंत म्हणून समजल्या जाणाऱ्या राजकीय नेत्यांच्या बाबत एक गोष्ट जाणवते, ती म्हणजे आयुष्याच्या वाटचालीत सभोवतालच्या माणसांचे व घटनांचे त्यांच्या मनावर कमी अधिक प्रमाणात परिणाम होतात त्यांची सुरुवातीची मते बदलतात. त्यांचा दृष्टिकोनही वाचन, चिंतन व अनुभव यामुळे बदलतो नवे विचार आत्मसात केले जातात. उरीशी कवटाळलेल्या आदर्शांचा फोलपणा लक्षात येतो. चुका लक्षात येतात व प्रसंगानुरुप त्या मान्यही केल्या जाता. गांधीजी, जवाहरलाल नेहरु, आंबेडकर यांचा वैचारिक प्रवास असा झालेला दिसतो. आठ खंडात प्रसिध्द झालेले सावरकरांचे साहित्य व आत्मचरित्रांचा अभ्यास केल्यानंतर मात्र सारखे वाटत राहते की, सावरकरांची अशी वैचारिक वाढ कधी झालीच नाही की काय? शस्त्रबळावरचा विश्वास विज्ञाननिष्ठा, बुध्दीनिष्ठा, सामाजिक सुधारणांचा पुरस्कार ही सारी वैशिष्ट्ये सावरकरांच्या आचारात विचारांत अगदी शाळेत असल्यापासूनच्या दिवसांत दिसत होती, असे त्यांच्या सर्वच साहित्यावरुन दिसते. वासुदेव, चाफेकर व रानडे यांच्या फाशीची बातमी ऐकून सावरकर बैचेन झाले. आणि वयाच्या पंधराव्या वर्षी "या पुढे मी देशाचे स्वातंत्र्य परत मिळवण्यासाठी सशस्त्र क्रांतीचा सेतू उभारुन मारिता मारिता मरेतो झुंजेन" अशी सावरकरांनी देवीसमोर प्रतिज्ञा घेतली. शाळेत असतानाच्या दिवसाविषयी सावरकर लिहितात, "या काळात माझी राजकीय महत्त्वकांक्षा सशस्त्र क्रांतीकडे झुकू लागली तिचे पाय माझ्या पोरखेळाच्या पाहण्यात स्पष्ट दिसू लागले होते. मुसलमानांच्या धार्मिक अत्याचारांचा आणि इंग्रजाच्या राजकीय अत्याचारांचा, जे काय आहेत हे स्फुटतः कळण्यापूर्वीच ते आहेत एवढ्यात अस्फुट निश्चिततेने तीव्र तिटकारा येई."

सावरकरांची आई सावरकर नऊ वर्षाचे असतानाच वारली. सावरकर म्हणतात, आई वारल्यानंतर माझ्या राजकीय आणि धार्मिक संस्कारांची आणि क्रियेची झपाट्याने वाढ होत गेली. विटाळवेडाचा, फाजील सोवळ्या-ओवळ्याचा जातिभेदाचा मला तेव्हापासूनच तिटकारा येई.

यावरुन सावरकरांना बालपणापासून असे संस्कार झाले होते असे दिसते.

संदर्भ :

१. समग्र सावरकर वाङ्मय-खंड-१, समग्र सावरकर वाङ्मय प्रकाशन समिती, महाराष्ट्र प्रांतिक हिंदू महासभा, पुणे, १९६३.
२. फडके य.दि., व्यक्ती आणि विचार-श्रीविद्या प्रकाशन, शनिवार पेठ, पुणे, प्र.आ.१जून १९७९.
३. समग्र सावरकर वाङ्मय खंड १, समग्र सावरकर वाङ्मय प्रकाशन समिती, महाराष्ट्र प्रांतिक हिंदू महासभा, पुणे, १९६३.
४. सावरकर वि.दा., शत्रुच्या शिबिरात- समग्र सावरकर वाङ्मय प्रकाशन समिती, पुणे, १९६५.
५. समग्र सावरकर वाङ्मय-खंड-८, समग्र सावकरकर वाङ्मय प्रकाशन समिती, पुणे, १९६५.

राजश्री शाहु महाराजांचे सामाजिक व शैक्षणिक विचारांचे विश्लेषणात्मक अध्ययन

प्रा. अमरिष एस. गावंडे
समाजशास्त्र विभाग प्रमुख
श्री. धाबेकर कला महाविद्यालय, खडकी (चां.) ता.जि. अकोला

प्रस्तावना :

संपूर्ण जगामध्ये राजकिय परिवर्तन अनेक देशामध्ये झाले असलेले पाहावयास मिळतात. परंतु जगात राजकिय परिवर्तनाबरोबर सामाजिक, शैक्षणिक, धार्मिक परिवर्तन झालेले जगात मोजकेच देश आहेत. भारताने सदैव सामाजिक परिवर्तनाच्या अनुशंगाने जगाचे नतृत्व केले आहे. अनेक देशाने आणि सत्ताधाऱ्यांनी भारतावर आपली राजकिय वर्चस्व प्रस्थापित केले असले तरी सामाजिक परिवर्तनही भारतामध्येच मोठ्या प्रमाणात झालेलेही आपणास पाहावयास मिळतात. भारतामध्ये झालेल्या सामाजिक परिवर्तनामध्ये महाराष्ट्राने देशाला दिशादेणारे कार्य केले आहे.पुरोगामी विचारांचा छत्रपती शिवरायाकडून आलेला वारसा नंतरच्या काळातील विविध समाजसुधारकांनी आपल्या आयुष्याचे रान करुन चलवलेला आहे. स्वतंत्र्यलोत्तर दिल्ली सरकरने अनेक ध्येय धोरणे ठरवितांना महाराष्ट्रामध्ये झालेल्या परिवर्तनाचा आधार घ्यावा लागल्याचे सिद्ध झाले आहे. स्त्रियांचे शिक्षण, अस्पृष्यता निवारण, जातीवाद निर्मूर्लन, आरक्षणाचे धोरण, स्वच्छता अभियान या सारख्या अनेक घटकासंदर्भात महाराष्ट्राने देशाला दिशा देण्याचे काम केले आहे. महाराष्ट्राच्या या अधुनिक विचारांचा परिणाम आज देशात राजकियच नव्हे तर सर्वांगिण सामाजिक परिवर्तन पाहावयास मिळते.

देशातील पहिले स्वराज्य आणि सुराज्य निर्माण करणाऱ्या शिवाजी महाराजांच्या कार्याला राजश्री शाहु महाराज, महात्मा ज्योतिबा फुले, कर्मविर भाऊराव पाटील, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर, श्री. पंजाबराव देशमुख यांनी समर्थपणे चालविले. अशा थोर समाजसुधारकांच्या प्रयत्नांची मधुर फळे आज महाराष्ट्रासह संपूर्ण देश चाखत आहे. राजेशाही घराण्याचा वारसा लाभलेले परंतु संपूर्ण आयुष्य रयतेच्या विकासासाठी जगलेले पुरोगामी विचारांचा पुरस्कार करणारे राजश्री शाहु महाराज यांचा सामाजिक परिवर्तनाला चालना देणाऱ्यामध्ये व प्रेरणा देणाऱ्या लोकामध्ये सर्वात अग्रक्रम आहे असे म्हटल्यास अतिश्योक्ती होणार नाही.

तत्कालीन सामाजिक परिस्थिती :

राजश्री शाहु महाराज यांच्या काळात देशामध्ये राजकिय गुलागिरी सबोतच सामाजिक अनिष्ठ प्रथा आणि परंपरेच्या गरतेत भारतीय समाज बुडालेला होता ज्यामुळे सामाजाचा विकास अतिशय मंद गतीने होत होता. समाजापुढील समस्या दिवसादिवस वाढतच होत्या ज्याचा परिणाम समाजात सामन्य माणसाला जीवन व्यथीत करणे शक्य होत नव्हते. तत्कालीन परिस्थितीमध्ये भारतीय समाजात अंधश्रद्धा, अस्पृश्यता, जातीवाद, अशिक्षा, व्यसनसधिनता, कौटुंबिक कलह,

डॉ. अलका अनिल मानकर

- शिक्षण : एम.ए. (अर्थशास्त्र), बी.एड., पीएच.डी.
- पदनाम : सहयोगी प्राध्यापक तथा अर्थशास्त्र विभागप्रमुख
  श्री. पुंडलिक महाराज महाविद्यालय, नांदुरा (रेल्वे).
- प्रकाशित संशोधनपर लेख :
  Published Papers in Journals : ISSN Total - 30.
  International Conference : Total - 3.
  Papers in Conference : National Level, State Level : Total - 11
- प्रकाशित ग्रंथसंपदा : ग्रामीण विकास आणि पतपुरवठा, आर्थिक विकास, व्यावसायिक अर्थशास्त्राची मूलतत्वे
- अनुभव : श्री. पुंडलिक महाराज कला, वाणिज्य, विज्ञान महाविद्यालय नांदुरा येथे सहायक प्राध्यापक म्हणून [illegible] पासून कार्यरत.
- मार्गदर्शक (पीएच.डी.) : २०१८ पासून संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावतीनी मार्गदर्शक म्हणून मान्यता.

डॉ. नीलम मधुसूदन छंगाणी

- शिक्षण : एम.ए. (अर्थशास्त्र), एम.फील., पीएच.डी., जी.डी.सी. ॲण्ड ए.
- पदनाम : सहायक प्राध्यापक तथा अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख
  श्री. किसनलाल नथमल गोयनका कला व वाणिज्य महाविद्यालय, कारंजा (लाड) जि. वाशिम.
- सन २०१८ पासून यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ अभ्यास केंद्र समंवयक म्हणून कार्यरत
- आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय तसेच राज्य स्तरावरील परिषदांमध्ये सहभाग व ५५ शोधनिबंधाचे वाचन.
- विविध राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय परिषदा तसेच संशोधन पत्रिकेमध्ये ५४ शोधनिबंध प्रकाशित.
- प्रकाशित ग्रंथसंपदा : स्थूल अर्थशास्त्र, लोकसंख्याशास्त्र, सूक्ष्म अर्थशास्त्र, भारतीय विचारवंत (संपादकीय), भारतीय आर्थिक विचारवंत (संपादकीय), व्यावसायिक अर्थशास्त्राची मूलतत्वे.
- संपादक: शोधपत्रिका Global Economies Research आणि Indo Western Researchers.
- सदस्य : विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद

अजिंक्य प्रकाशन
WhatsApp : 8007143527
E-mail : ajinkyapublication@gmail.com
Website : www.ajinkyapublication.com
ISBN : 978-93-[illegible]
किंमत : २०० रुपये

सूक्ष्म अर्थशास्त्र | डॉ. अलका मानकर | डॉ. नीलम छंगाणी | अजिंक्य प्रकाशन

B.A. Part - I Semester - I
New Syllabus C.B.C.S. Pattern

SGBA University Amravati

सूक्ष्म अर्थशास्त्र
(Micro Economics)

डॉ. अलका मानकर ■ डॉ. नीलम छंगाणी

अजिंक्य प्रकाशन

डॉ. अलका अनिल मानकर

- ~ शिक्षण : एम.ए. (अर्थशास्त्र), बी.एड्., पीएच.डी.
- ~ पदनाम : सहयोगी प्राध्यापक तथा अर्थशास्त्र विभागप्रमुख श्री. पुंडलिक महाराज महाविद्यालय, नांदुरा (रेल्वे).
- ~ प्रकाशित संशोधनपर लेख :
  Published Papers in Journals : ISSN Total - 30.
  International Conference : Total - 3.
  Editorial Books : Total – 2.
  Papers in Conference : National Level, State Level : Total - 11
- ~ अनुभव : श्री. पुंडलिक महाराज कला, वाणिज्य, विज्ञान महाविद्यालय नांदुरा येथे सहाय्यक प्राध्यापक म्हणून [illegible] पासून कार्यरत.
- ~ मार्गदर्शक (पीएच.डी.) : [illegible] पासून संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावतीची मार्गदर्शक म्हणून मान्यता.

डॉ. नीलम मधुसूदन छंगाणी

- ~ शिक्षण : एम.ए. (अर्थशास्त्र), एम.फील., पीएच.डी.
- ~ पदनाम : सहाय्यक प्राध्यापक तथा अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख श्री. किसनलाल नथमल गोयनका कला व वाणिज्य महाविद्यालय, कारंजा (लाड) जि. वाशिम.
- ~ सन [illegible] पासून यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ अभ्यास केंद्र समन्वयक म्हणून कार्यरत
- ~ आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय तसेच राज्य स्तरावरील परिषदांमध्ये सहभाग व ८ शोधनिबंधाचे वाचन.
- ~ विविध राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय परिषदा तसेच संशोधन पत्रिकेमध्ये [illegible] शोधनिबंध प्रकाशित.
- ~ संपादक : शोधपत्रिका Global Economics Reseach आणि Indo Western Researchers.
- ~ सदस्य : विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद

अजिंक्य प्रकाशन
WhatsApp : 8007143527
E-mail : ajinkyapublication@gmail.com
Website : www.ajinkyapublication.com
किंमत : २०० रुपये

व्यावसायिक अर्थशास्त्राची मूलतत्त्वे ■ डॉ. अलका मानकर ■ डॉ. नीलम छंगाणी ■ अजिंक्य प्रकाशन

B.Com Part - I Semester - I
New Syllabus C.B.C.S. Pattern

SGBA University Amravati

व्यावसायिक अर्थशास्त्राची मूलतत्त्वे

(Principles of Business Economics)

डॉ. अलका मानकर ■ डॉ. नीलम छंगाणी

अजिंक्य प्रकाशन

प्रा.डॉ. प्रसन्नजित रामकृष्ण गवई

शिक्षण : एम.ए. (अर्थ), बी.एड., एम.फील., पीएच.डी.

नोकरी : सहाय्यक प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, सीताबाई कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, अकोला जि. अकोला

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ पीएच.डी. मार्गदर्शक.

आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय तसेच राज्य स्तरावरील परिषदांमध्ये सहभाग व शोधनिबंधाचे वाचन.

विविध आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय स्तरावरील संशोधन पत्रिकांमध्ये ६० शोध निबंध प्रकाशित.

विद्यार्थीदशेपासून लिखाणाची आवड.

सदस्य : विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद.

माजी सदस्य : सेंट्रल रेल्वे अकोला रेल्वेस्टेशन सल्लागार समीती.

मराठी अर्थशास्त्र विश्वकोश मध्ये लिहिण्याची संधी प्राप्त.

प्रा. डॉ. नीलम मधुसूदन छंगाणी

शिक्षण : एम.ए. (अर्थ), एम.फील., पीएच.डी.

नोकरी : सहाय्यक प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. किसनलाल नथमल गोयनका कला व वाणिज्य महाविद्यालय, कारंजा (लाड) जि. वाशिम.

सन २०१६ पासून यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ अभ्यास केंद्र समंवयक म्हणून कार्यरत.

आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय तसेच राज्य स्तरावरील परिषदांमध्ये सहभाग व ८ शोधनिबंधाचे वाचन.

विविध राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय परिषदा तसेच संशोधन पत्रिकेमध्ये १२ शोधनिबंध प्रकाशित.

संपादक : शोधपत्रिका Global Economics Research आणि Indo Western Researchers

सदस्य : विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद

प्रकाशित ग्रंथसंपदा : लोकसंख्याशास्त्र, स्थूल अर्थशास्त्र

अजिंक्य प्रकाशन

WhatsApp : 8007143527

E-mail : ajinkyapublication@gmail.com

Website : www.ajinkyapublication.com

मूल्य : २५० रुपये

सूक्ष्म अर्थशास्त्र डॉ. प्रसन्नजित गवई / डॉ. नीलम छंगाणी अजिंक्य प्रकाशन

सूक्ष्म अर्थशास्त्र

(Micro Economics)

डॉ. प्रसन्नजित गवई **डॉ. नीलम छंगाणी**

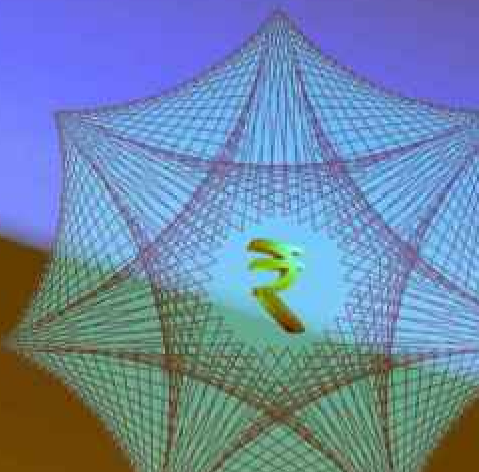

अजिंक्य प्रकाशन

प्रा.डॉ. मधुकर श्रीराम ताकतोडे

शिक्षण : एम.ए. (अर्थ), बी.एड., बी.पी.एड., एम.फील.(अर्थ), पीएच.डी.

नोकरी : सहयोगी प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, यशवंतराव चव्हाण कला व विज्ञान महाविद्यालय, मंगरुळपीर जि. वाशिम.

सन २००४ पासून यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ अभ्यास केंद्र समंत्रक म्हणून कार्यरत.

संशोधन क्षेत्रातील सर्वोच्च आचार्य पदवी (पीएच.डी) २०१५ मध्ये संपादीत.

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ पीएच.डी. चे मार्गदर्शक म्हणून कार्यरत.

आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय तसेच राज्य स्तरावरील परिषदांमध्ये सहभाग व २० शोधनिबंधाचे वाचन.

विविध आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय स्तरावरील संशोधन पत्रिकांमध्ये १८ शोध-निबंध प्रकाशित.

सदस्य : मराठी अर्थशास्त्र परिषद.

सदस्य : विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद.

समन्वयक : ट्रेनिंग अँन्ड प्लेसमेन्ट सेल.

प्रा. डॉ. नीलम मधुसूदन छंगाणी

शिक्षण : एम.ए. (अर्थ), एम.फील., पीएच.डी.

नोकरी : सहाय्यक प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. किसनलाल नथमल गोयनका कला व वाणिज्य महाविद्यालय, कारंजा (लाड) जि. वाशिम.

सन २०१६ पासून यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ अभ्यास केंद्र समंत्रक म्हणून कार्यरत.

आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय तसेच राज्य स्तरावरील परिषदांमध्ये सहभाग व ८ शोधनिबंधाचे वाचन.

विविध राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय परिषदा तसेच संशोधन पत्रिकेमध्ये १२ शोधनिबंध प्रकाशित.

संपादक : शोधपत्रिका Global Economics Research आणि Indo Western Researchers

सदस्य : विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद

अजिंक्य प्रकाशन

WhatsApp : 8007143527

E-mail : ajinkyapublication@gmail.com

Website : www.ajinkyapublication.com

मूल्य : २५० रुपये

लोकसंख्याशास्त्र   प्रा. डॉ. मधुकर ताकतोडे / प्रा. डॉ. निलम छंगाणी   अजिंक्य प्रकाशन

लोकसंख्याशास्त्र

(Demography)

प्रा. डॉ. मधुकर ताकतोडे   प्रा. डॉ. नीलम छंगाणी

अजिंक्य प्रकाशन

भारतीय आर्थिक विचारवंत

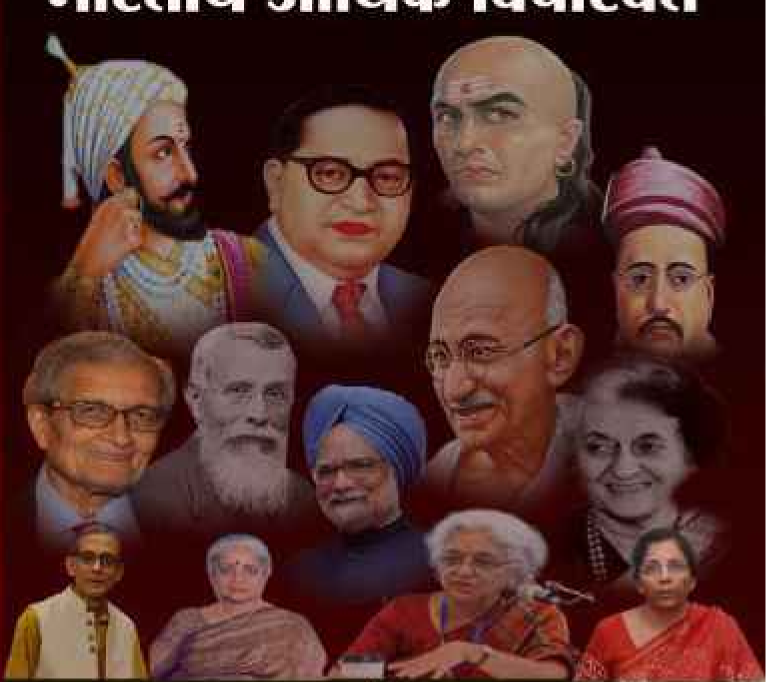

संपादक

डॉ. नीलम छंगाणी

डॉ. नितीन चौधरी

भारतीय आर्थिक विचारवंत

डॉ. नीलम छंगाणी / डॉ. नितीन चौधरी

अजिंक्य प्रकाशन

WhatsApp : 8007143527

E-mail : ajinkyapublication@gmail.com

Website : www.ajinkyapublication.com

प्रा. डॉ. नीलम मधुसूदन छंगाणी
शिक्षण : एम.ए. (अर्थ), एम.फील., पीएच.डी.
नोकरी : सहाय्यक प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. किसनलाल नथमल गोयनका कला व वाणिज्य महाविद्यालय,
कारंजा (लाड) जि. वाशिम.

सन २०१७ पासून यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ अभ्यास केंद्र समंत्रक म्हणून कार्यरत.
आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय तसेच राज्य स्तरावरील परिषदांमध्ये सहभाग व ८ शोधनिबंधाचे वाचन.
विविध राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय परिषदा तसेच संशोधन पत्रिकेमध्ये १२ शोधनिबंध प्रकाशित.
संपादक : शोधपत्रिका Global Economics Research आणि Indo Western Researchers
सदस्य : विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद
प्रकाशित ग्रंथसंपदा : लोकसंख्याशास्त्र

प्रा.डॉ. दयालू किसन राठोड
शिक्षण : एम.ए. (अर्थ), एम.फील., पीएच.डी.
नोकरी : सहाय्यक प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. संत गजानन महाराज कला महाविद्यालय,
बोरगाव मंजू जि. अकोला.

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ पीएच.डी. चे मार्गदर्शक म्हणून कार्यरत.
आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय तसेच राज्य स्तरावरील परिषदांमध्ये सहभाग व २० शोधनिबंधाचे वाचन.
विविध आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय स्तरावरील संशोधन पत्रिकांमध्ये २० शोध-निबंध प्रकाशित.
सदस्य आणि प्रतिनिधी : मराठी अर्थशास्त्र परिषद, अमरावती विद्यापीठ प्रतिनिधी
सदस्य : विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद.
सदस्य : बोर्ड ऑफ स्टडी, संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती.

अजिंक्य प्रकाशन
WhatsApp : 9907143527
E-mail : ajinkyapublication@gmail.com
Website : www.ajinkyapublication.com
ISBN : 000-00-00000-00-0
मूल्य : २५० रुपये

स्थूल अर्थशास्त्र प्रा. डॉ. नीलम छंगाणी / प्रा. डॉ. दयालू राठोड अजिंक्य प्रकाशन

स्थूल अर्थशास्त्र
(Macro Economics)

प्रा. डॉ. नीलम छंगाणी   प्रा. डॉ. दयालू राठोड

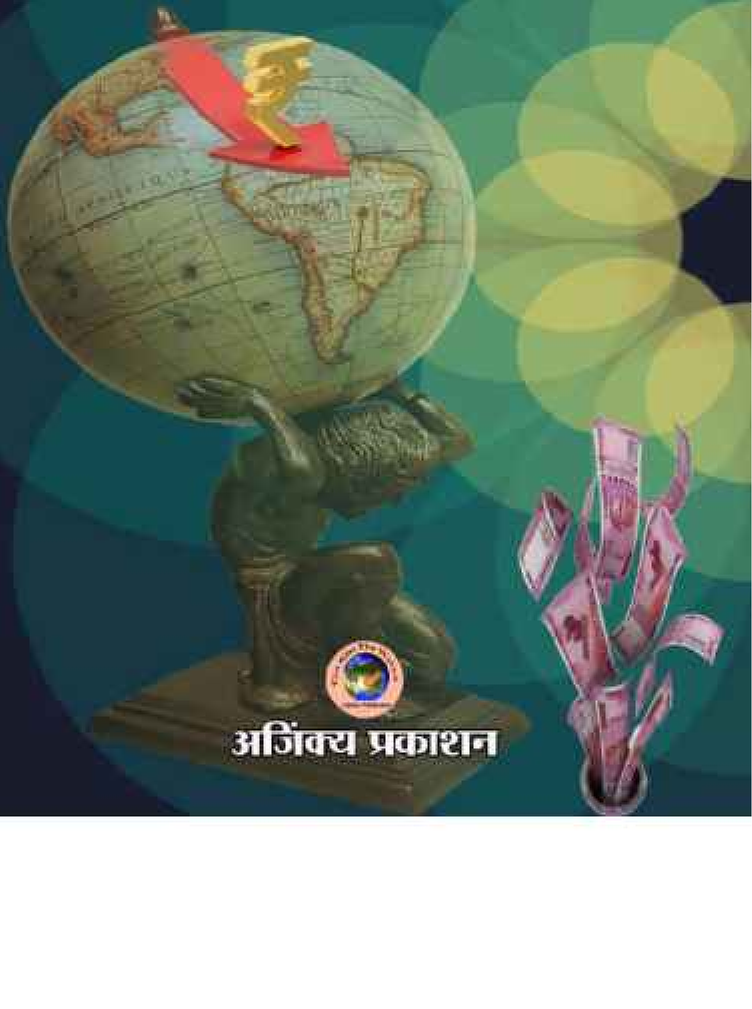

अजिंक्य प्रकाशन

लेखक परिचय

डॉ. नीलम मधुसूदन छंगाणी

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1)Global Economic Research

2)Indo Western Researchers

लेखक परिचय

डॉ. दयाळू किसन राठोड

[illegible]

[illegible]

ISBN 978-93-85162-93-2

बी. ए. भाग -२ Semi III

नवीन सुधारीत अभ्यासक्रमानुसार

स्थूल अर्थशास्त्र

प्रा. डॉ. नीलम मधुसूदन छंगाणी

प्रा. डॉ. दयाळू किसन राठोड

व्यवसाय की निति एवं नियोजन

डॉ. बलजित कौर ओबेरॉय

व्यवसाय की निती एवं नियोजन : डॉ. बलजित कौर ओबेरॉय

प्रकाशक :

ॲड. कु. जे. व्हि. भगत

अजिंक्य प्रकाशन

वापटा पो. कुपटा

ता. मानोरा जि. वाशिम

संपर्क : ९६०४४०२०५३

WhatsApp : 8007143527

Website : www.ajinkyapublication.com

E-mail : ajinkyapublication@gmail.com

ISBN :978-93-90532-78-0

© सर्वाधिकार लेखकाधिन

प्रथम आवृती : २० मार्च २०२२

अक्षर जुळवणी : अजिंक्य प्रिंटीग्स् ॲण्ड कॉम्प्यूटर्स

मुखपृष्ठ : अरविंद मनवर

मुद्रक : अजिंक्य एन्टरप्राईजेस, वाशीम

प्रमुख विक्रेता : अजिंक्य पुस्तकालय, वाशिम

संपर्क : ८००७१४३५२७/ ९६०४४०२०५३

किंमत : २०० रुपये फक्त

(या पुस्तकात व्यक्त झालेल्या मतांशी प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही.)

Study of Fair Price Shops

Dr. Baljit kaur R. Oberoi

ISBN : 978-93-85162-94-7

- Study of Fair Price Shops

Dr. Baljit Kaur R. Oberoi

© The Author

- Publisher
  Jyotichandra Publication
  LIC Colony, Latur.
  Tq. & Dist. Latur - 413 531

- Type Setting :
  Vikas Dhamale

- Cover Page:
  Vikas Dhamale

- Printer :
  Jyotichandra Offset Printing & Binding
  LIC Colony, Latur. - 415331

- 05 September, 2018

- Price : 350/-

Note : This Publication is International Level for UGC Norms

प्रा. डॉ. सुनिल शिवलाल राठोड

जन्म - 4 सप्टेंबर 1984 (चांगलेनगर, अंबड, जि. जालना)

शिक्षण - एम ए, बी.एड., पीएच.डी. (मराठी)

हुद्दा - सहाय्यक प्राध्यापक व विभाग प्रमुख– मराठी विभाग श्री किसनलाल नथमल गोयंका महाविद्यालय, कारंजा (लाड), जि. वाशिम.

विशेष - अनेक शोधपत्रिका व मासिके यामध्ये गोरबंजारा व मराठी साहित्यावर आधारीत अनेक शोधनिबंध प्रकाशित.

सहभाग - अनेक राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रात सहभाग तसेच गोरबंजारा साहित्य व मराठी साहित्य त्याचप्रमाणे सामाजिक, सांस्कृतिक व शैक्षणिक क्षेत्रात सक्रिय सहभाग.

पत्ता - गुरुदेव नगर, मंगरूळपीर रोड, कारंजा (लाड), जि. वाशिम–444105.

इमेल - dr.rathodsunil@gmail.com

लोटस ॲण्ड कोब्रा पब्लिशिंग हाऊस

द्वारा अभजीत पाटील,

425, न्यु खदान, लष्करीबाग, नागपुर – 17.

मो. 9096924808, 9405238458

email : lotusandcobraph@gmail.com

ISBN-978-93-87250-20-0

मूल्य : 150/-

मराठीतील गोरबंजारा साहित्य

भाग दोन

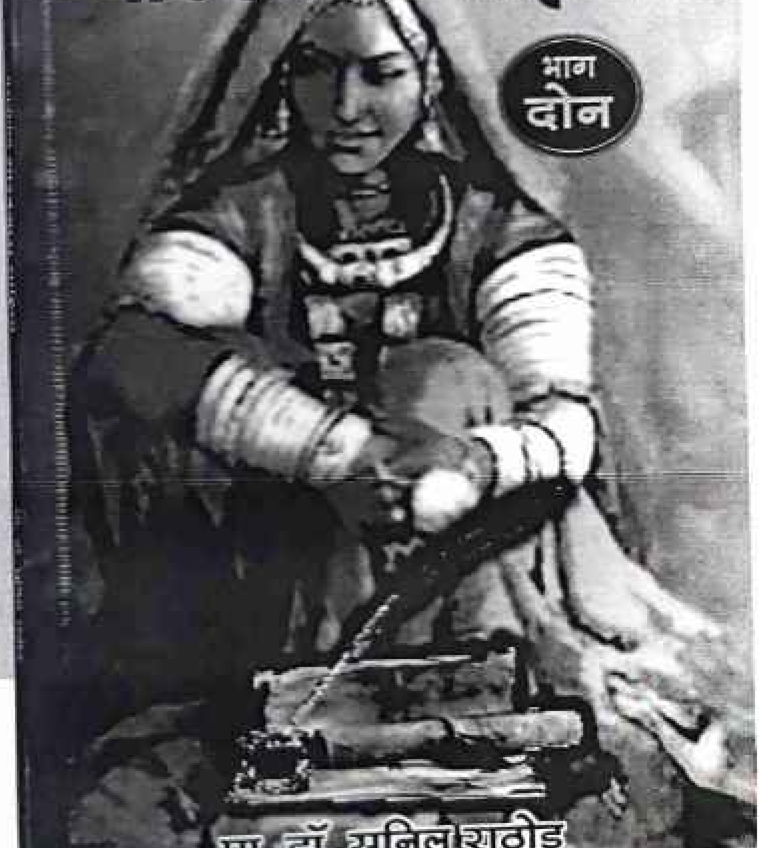

प्रा. डॉ. सुनिल राठोड

मराठीतील
गोरबंजारा साहित्य
(भाग - एक)

प्रा. डॉ. सुनील शिवलाल राठोड

लोटस अॅन्ड कोब्रा पब्लिशिंग हाऊस
नागपूर - १७

मराठीतील गोरबंजारा साहित्य
(भाग - एक)
Marathitil Gorbanjara Sahitya
(Part - One)

प्रा. डॉ. सुनील शिवलाल राठोड
Prof. Dr. Sunil Shivlal Rathod

प्रथम आवृत्ती - २०१८
ISBN - 978-93-87250-19-2
सर्वाधिकार - लेखक

मुखपृष्ठ - निर्मल कम्प्युटर्स, इंदोरा नागपूर

अक्षर जुळवणी - जानव्ही ग्रॉफिक्स शहापूर,
रा.म.क्र.६ आयुध निर्माणी भंडारा जवळ
जितू ढोके, मो. ९९६०५५७४३७

मृदणस्थळ - पंचशील ग्रॉफिक्स,
बाळाभाऊ पेठ नागपूर-१७

प्रकाशक
लोटूस ॲन्ड कोब्रा पब्लिशींग हाऊस
द्वारा अश्वजीत पाटील, हा.नं. ७३५, न्यू खदान,
लश्करीबाग, नागपूर - ४४००१७
संपर्क - ९०९६९२४८०८, ९४०५२३८४५८
Email - lotusandcobraph@gmail.com

महानुभावीय सिद्धांत सूत्र व पक्षकार

श्री

प्रा. डॉ. किरण प्रभाकर वाघमारे

Mahanubhaviya Siddhant Sutra Va Pakshakar
महानुभावीय सिद्धांत सूत्र व पक्षकार

Dr. Kiran Prabhakar Waghmare
डॉ. किरण प्रभाकर वाघमारे

© लेखक

प्रकाशक
Lotus & Cobra Publishing House
C/o. Ashwajit Patil, 425, New Khadan, Lashkaribagh, Nagpur-17
M : 9096924808 / 9405238458
e-mail : lotusandcobraph@gmail.com

प्रथम आवृत्ती – 2019
ISBN – 978-93-87250-36-9

Author is responsible for contents and corrections.

Layout
Ashwajit Patil
Kalatmak Printing & Binding Bureau
425, New Khadan, Lashkaribagh, Nagpur

Cover Design
Nirmal Computers, Indroa, Nagpur-14

Printed at :
Panchsheel Graphic
137, Near Shivkrupa Mangal Karyalaya, Milind Nagar, Balabhaupeth, Nagpur-17
M : 9881144706, e-mail : panchsheelgraphicsngp2015@gmail.com

अष्टपैलू श्रीचक्रधर
व्यसनमुक्ती
अंधश्रद्धा निर्मूलन
कृषी
आरोग्य
पर्यावरण
भूतदया
महिला उन्नती
सामाजिक समता
प्रा. डॉ. किरण प्रभाकर वाघमारे

अष्टपैलू श्रीचक्रधर (वाङ्मयीन संशोधन)
– प्रा. डॉ. किरण प्रभाकर वाघमारे

Ashtapailu ShriChakradhar (Research Book)
- Prof. Dr. Kiran Prabhakar Waghmare

© प्रा. डॉ. किरण प्रभाकर वाघमारे
कृष्णनगरी, न्यू खेताननगर,
कौलखेड, अकोला.
पिनकोड – ४४४००४.
मो. नं. –९८५०९०२१५४

© Prof. Kiran P. Waghm...
Krushnnagari, New Khe...
Nagar, Kaulkhed, Akola
Pincode- 444 004.
Mob. No. - 9850902154

प्रथम आवृत्ती : २९ ऑगस्ट २०२२
First Edition : 29 Aug. 20..

अक्षरजुळणी
यशोदीप क्रिएशन्स, पुणे
Typing :
Yashodeep Creations, Pune

मुखपृष्ठ
निखिल लंभाते
Cover :
Nikhil Lambhate

प्रकाशक
यशोदीप पब्लिकेशन्स,
२१७ ब, जोरी निवास,
नारायण पेठ, पुणे – ३०.
संपर्क क्र. – ९०२८७३६००१,
९८५०८८४१७५,(०२०)४१२१७४४१

Publisher :
Nikhil Lambhate, Rupali Auch...
Yashodeep Publications
217 B, Jori Niwas,
Narayan Peth, Pune - 30.
Contact No. : 9028736001,
9850884175, (020)41217441

मुद्रक : समर्थ प्रोसेस, पुणे
Printer : Samarth Process, Pune

मूल्य : ₹ १६०/-
Price : ₹ 160/-

ISBN : 978-93-91324-44-5